

Pornopoezië uit 1325

Belgische wetenschappers ontdekken boekrol

► In het omslag van oude stadrekeningen bleek een boekrol uit 1325 te zitten, met Nederlandstalige poëzie.

► „Trompen zou vreemdgaan kunnen betekenen.”

Door JEROEN VAN DER KRIS
BRUSSEL. In de vijftiende eeuw was het afval, zegt literatuurhistoricus Remco Sleiderink. Maar deze week presenteerde hij het als een belangrijke literaire vondst: een boekrol uit circa 1325 met een erotisch getint gedicht. Nederlandstalige boekrollen – van perkament – zijn schaars. „Er zijn er slechts een stuk of tien van”, vertelt Sleiderink in zijn werkkamer in Brussel. „Bovendien is dit een genre dat we nog niet kenden.”

De boekrol bevond zich in het stadsarchief van Mechelen. Het perkament was gebruikt om de omslag van oude stadrekeningen te verstevigen. „Zie het als de koft van een boek”, zegt Sleiderink. „Die moet stevig zijn. Iemand heeft wat oud perkament van een stapel gepakt en dat tegen de omslag geplakt om die wat dikker te maken.” Dat gebeurde met lijm, die overigens ook werd gemaakt van oud perkament. Als deze daárvóór was gebruikt „waren we dit kwijt geweest.”

Remco Sleiderink is werkzaam aan de Hogeschool-Universiteit Brussel. Jaren geleden kreeg hij van zijn voorganger een fotokopie met daarop een deel van de vondst die deze week wereldkundig werd gemaakt. „Hij trok een stuk papier uit een la en zei: misschien kun je hier wat mee.” Een collega van Sleiderink, Herman Mulder van de Koninklijke Bibliotheek van België, had ook zo'n kopie.

Samen gingen ze in december naar het archief in Mechelen om het origineel te bekijken. Daar ontdekten ze naast de 66 verzen die op de fotokopie stonden, nóg 150 verzen. Ook over de eerste 66 verzen zijn nooit wetenschappelijk artikelen verschenen. Voor het merendeel van zijn collega's zijn ze dus nieuw.

De tekst staat vol dubbelzinnigheden. Met hulp van Remco Sleiderink heeft zanger-dichter Rick de Leeuw enkele fragmenten vertaald naar hedendaags Nederlands. In de originele tekst staat: „Men bliester met basunen seer; Die lijster dede wel meneghen keer.” Dat werd: „Ze bliezen keihard op de fluit; Het meesje ging vaak in en uit.”

„Basunen zijn bazuinen”, zegt Remco Sleiderink. „Trompetten dus, Maar trompen zou ook vreemdgaan kunnen betekenen.” Heeft de auteur die link ook gelegd? Zo lijkt de tekst vol diepere lagen te zitten.

Sommige zinnen zijn ronduit pornografisch. In de vertaling van Rick de Leeuw is een meesje met zijn meesteres „aan de gang”. Maar het omgahnghe, in de oorspronkelijke tekst, kan ook vagina betekenen.

Het gedicht zit verder vol verwijzingen naar de politiek. De koning van Frankrijk, die sneuvelde binnen het jaar, dat moet Lodewijk X zijn, zegt Remco Sleiderink. Hij werd gekroond in 1315 en overleed een jaar later. Het gerucht ging dat hij werd vergiftigd door de schoonmoeder van één van zijn broers.

Maar andere passages zijn onbegrijpelijk, bijvoorbeeld wanneer het

Het perkament van de boekrol was gebruikt om de omslag van oude stadrekeningen te verstevigen. Foto's Mechelse stadsarchief

gaat over een ijsbeer die de mis leest voor het hondje van de koster. De onbekende auteur, wellicht afkomstig uit Mechelen, presenteert zijn tekst als een uitdaging. „Proeft of ghijs te vroeder sijt”, schrijft hij. Zie maar of je er wijs uit wordt. Onderzoeker Sleiderink zegt: „Als je probeert te begrijpen wat hij schrijft dan vraag je je voortdurend af: moet ik nog verder zoeken naar betekenis? Of is het gewoon nonsens? Het lijkt wel een cryptogram.”

Behalve de ruim tweehonderd verzen experimentele poëzie vonden de onderzoekers tussen de oude stadrekeningen ook uitgescheurde papierstroken van de roman *Jonathas ende Rosafiere*. Die was al bekend. De Universiteitsbibliotheek van Amsterdam heeft er een versie van, die dateert van omstreeks 1480. De Mechelse fragmenten zijn bijna een eeuw ouder. Bovendien zijn 150 van de 400 verzen nieuw.

Het is een liefdesverhaal over een incestaffaire. Jonathas ziet af van een huwelijk met Rosafiere nadat hij van een engel heeft vernomen dat zij een kind zal krijgen van haar vader. Hij trouwt met haar zus Egelentine. Rosafiere wil weten wat er is gebeurd en krijgt haar zus zo ver dat zij tijdens de huwelijksnacht naast Jonathas mag

liggen. Dan hoort zij van de voorspelling. Later wordt zij door haar vader verkracht en belandt zij in de prostitutie. Maar uiteindelijk komt alles toch goed.

„Qua dichtstijl is *Jonathas ende Rosafiere* niet hoogstaand”, zegt Remco

Sleiderink. „Maar het is een goed verhaal.” Over de boekrol met experimentele poëzie is hij niettemin het meest enthousiast. „In de Franse literatuur is er wel een genre dat hier op lijkt, de *fatras*. Maar in het Nederlandse taalgebied kennen we dit eigenlijk niet, afgezien van een kort fragment, getiteld *de Frenesie*, die er wel tegenaan leunt. In Frankrijk worden die *fatras* beschouwd als pure nonsens. Nu ik deze Nederlandse tekst ken, betwijfel ik of dat wel klopt.”

Fragmenten uit Mechelse boekrol met een vertaling

Men bliester met basunen seer
Die lijster dede wel meneghen keer
Met wel vroliken sanghe
Inder meestersen omgahnghe
Eer die pape mijn vrou bescreet
Was sijn klerc al daer ghereet
Ende greep een nonne bider mou
Bi gode si hads cleyne rou
Dat die ghoede keyser Heinriijc
Vergheven wart sekerlijc
[...]
Ic sach een verken ghaen int riet
Het conde spinnen ende rocken
Ic sach eenre kemmersen socken
Dienst doen in vrancrike
Voerden coninc sekerlike
[...]

Ze bliezen keihard op de fluit
Het meesje ging vaak in en uit
Het was met sijn vrolijk gezang en
zijn meesteres aan de gang
Mijn vrouw en de priester maakten
een paar De klerk was toen allang
met haar klaar Hij greep een wieden-
de non bij de mouw Zij voelde veel,
maar het was geen berouw
Voor Hendrik, de keizer, zo'n brave
Men droeg hem vergiftigd ten grave
[...] Ik zag een varken in het riet
Het kon er rokken en spinnen
Ik zag een kamstertje minnen
Voor de koning van Frankrijk Ze
waande zich eventjes schatrijk [...]
Vertaling Rick de Leeuw

► kunst kort

Twijfel over echtheid bericht bunkerkunst: is het een 1 aprilgrap?

ZANDVOORT. De zoektocht naar een oorlogsschat van kunstwerken in een Zandvoortse bunker blijft de gemoe-deren bezighouden. Op internet speculeren mensen volop dat het om een 1 aprilgrap gaat. Maar de Zandvoortse Bunkerploeg, een groep amateurs die onderzoek doet naar bunkers in de duinen van Zandvoort, ontkent dat stellig. „Dit is uiterst serieus.” Burgemeester Niek Meijer van Zandvoort zei vorige week dat hij de zaak serieus neemt. In de bunker liggen naar verluidt zestien kunstwerken, waaronder schilderijen van de beroemde kunstenaars Emil Nolde en Max Beckmann en daarnaast nog vier sculpturen. De bunker wordt op 4 april geopend in het bijzijn van de burgemeester en de Haarlemse stadsarcheoloog Maarten Poldermans.

De groep amateurs is op het spoor van de kunst gekomen na mails van de zoon van een voormalige Duitse officier en kunststudent, die beweert dat zijn vader door de nazi's verboden kunst heeft veiliggesteld voor het nageslacht. Als er kunst in de bunker ligt, is het wel de vraag hoeveel er nog van over is. Een bunker heeft volgens kenners een hoge luchtvochtigheid. Dat is voor schilderijen en grafiek funest. Ook is het mogelijk dat de bunker in de afgelopen zestig jaar is leeggeroofd, waarbij de kunstwerken in de illegale kunsthandel zijn verdwenen. Mocht de kunst er liggen, dan heeft de bunkerwerkgroep vooral zijn hoop gevestigd op vier sculpturen die de Duitse officier in een document noemt. (ANP)

Roland Holst-prijs voor Johan de Boose

LEIDEN. Johan de Boose ontvangt dit jaar de driejaarlijkse Henriëtte Roland-Holstprij voor zijn reisverslag *De Grensganger*. Dat heeft de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde gisteren bekendgemaakt. De Boose krijgt de prijs voor een publicatie „die uitmunt door sociale bewogenheid en literair niveau”. De prijs bestaat uit een oorkonde en 2500 euro. De Lucy B.- en C.W. van der Hoogt-prijs gaat dit keer naar Eva Maria Staal voor haar debutroman *Probeer het Mortuarium* (2007). Deze in 1925 ingestelde trofee is een „prijs van aanmoediging”. De prijs wordt ieder jaar uitgereikt, afwisselend in de categorieën proza en poëzie, en bestaat thans uit een penning en 7500 euro. (ANP)

Twee films van laatste deel Harry Potter

LOS ANGELES. Het laatste en zevende Harry Potter-boek, *De Relieken van de Dood*, wordt in twee delen verfilmd. Dat meldde het Amerikaanse dagblad *The Los Angeles Times* woensdag. De eerste film zal eind 2010 in de bioscoop te zien zijn en het tweede deel in maart 2011. Eind dit jaar komt het zesde deel uit, *Harry Potter en de Halfbloed Prins*. David Yates zal *De Relieken van de Dood* regisseren. De Britse regisseur verfilmd ook het zesde deel uit de serie van schrijfster Joanne K. Rowling. (ANP)

Rockopera over Anne Frank in Tuschinski

AMSTERDAM. Op zondag 4 mei, na de twee minuten stilte voor de slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog, gaat in de Amsterdamse bioscoop Pathé Tuschinski de rockopera *Dear Anne* in première. Dit is een theaterconcert over Anne Frank, de Jodenvervolgeling en de actuele strijd voor vrijheid, aldus de initiatiefnemers gisteren. Filmbeelden ondersteunen het optreden. Voor de productie zijn speciaal vijftien muziekstukken geschreven door Mahinder Toelaram, Pan Blasky en Jeroen Joustra. De uitvoerenden zijn tenor Robert Kops, sopraan Henny de Snoo-Breugel, de band Pure en een orkest. (ANP)